

Філологічні науки

УДК 81 373.43

Надточій Юлія Миколаївна

*старший викладач кафедри сучасних європейських мов
Київський національний торгово-економічний університет*

Надточий Юлия Николаевна

*старший преподаватель кафедры современных европейских языков
Киевский национальный торгово-экономический университет*

Nadtochiy Yuliya

*Senior Lecturer of the Department of Modern European Languages
Kyiv National University of Trade and Economics*

Надточій Катерина Андріївна

*аспірант кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"*

Надточий Екатерина Андреевна

*аспирант кафедры теории, практики и перевода немецкого языка
Национального технического университета Украины
"Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского"*

Nadtochiy Kateryna

*Graduate Student of the
Department of Theory of Practice and German Translation
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

СЛОВОТВОРЧІ МОДЕЛІ НІМЕЦЬКИХ ІМЕННИКІВ ТА ЇХ ВІДПОВІДНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

**СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ МОДЕЛИ НЕМЕЦКИХ
СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ И ИХ АНАЛОГИ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ
WORD-FORMING MODELS OF GERMAN NOUNS AND THEIR
CORRESPONDENTS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**

Анотація. Виявлено, що словотворення в цілому, означає, що нове слово утворено на основі існуючих в мові раніше слів та основ. Під способом словотворення слід розуміти тип словотворення або метод, за допомогою якого утворене те чи інше слово. Під засобом словотворення слід розуміти ті конкретні морфеми, що використовуються, для утворення нових слів, подібно до того, як граматичні афікси та флексії використовуються для утворення граматичних форм слів. Під словотворчими правилами або законами слід розуміти ті дієві норми мови, що регулюють використання способів або засобів утворення нових лексичних одиниць.

Відповідно до словотворчої форми іменники можуть бути поділені на кореневі.

Ключові слова: модель, іменники кореня, складні іменники, похідні іменники.

Аннотация. Выявлено, что словообразования в целом, означает, что новое слово образовано на основе существовавших в языке раньше слов и основ. Под способом словообразования следует понимать тип словообразования или метод, с помощью которого образовано то или иное слово. Под средством словообразования следует понимать те конкретные морфемы, что используются для образования новых слов, подобно тому, как грамматические аффиксы и флексии для образования грамматических форм слов. Под словообразовательными правилами или законами следует понимать те действенные нормы языка, которые регулируют использование способов или средств образования новых лексических единиц.

Согласно словообразовательной форме существительные могут быть разделены на корневые.

Ключевые слова: модель, коренные существительные, сложные существительные, производные существительные.

Summary. *It was found that word formation in general means that a new word is formed on the basis of previously existing words and bases in the language. The method of word formation should be understood as the type of word formation or the method by which a word is formed. The means of word formation should be understood as those specific morphemes that are used to form new words, just as grammatical affixes and inflections are used to form grammatical forms of words. Word-forming rules or laws should be understood as those effective norms of language that regulate the use of methods or means of forming new lexical units.*

According to the word-formative form, nouns can be divided into root.

Key words: *model, root nouns, complex nouns, derived nouns.*

Об'єктом даної роботи є іменники німецької мови.

Предмет дослідження – різноманітні словотворчі моделі та способи словотворення німецьких іменників та проблеми їх перекладу українською мовою.

Основна мета – виявлення особливостей різних способів словотворення, завдяки яким можуть бути утворені іменники, що характеризують певні поняття, вживані в німецькій мові. Здійснення цієї мети потребує вирішення **наступних завдань**:

1. Визначити, що являє собою словотворення в цілому.
2. Охарактеризувати основні види та підрозділи словотворення іменників.
3. Дослідити словотворення на прикладі конкретних іменників у

певному тексті та встановити принципи утворення зв'язків з іншими частинами мови.

Головні **методи дослідження** – словотворче моделювання та структурно — словотворчий аналіз іменників німецької мови та їх переклад українською мовою.

Оскільки прогрес набуває у цей час вагомих оборотів, обмін інформацією набуває великого значення. Труднощі, що виникають при перекладі текстів, пов'язані переважно з тим, що на першому етапі текст отримує перекладач, тобто неспеціаліст в галузі знань. Він повинен адекватно передати інформацію, що міститься в тексті іноземною мовою, реципієнту-спеціалісту українською мовою. Іменник, як відомо, має широкі словотворчі можливості та складну семантичну структуру. Поглиблені знання в галузі словотворення іменників можуть суттєво допомогти при перекладі з німецької мови українською мовою будь-якого змісту. Саме в цьому полягає **актуальність** даної роботи.

Новизна полягає в тому, що тут поєднані словотворче моделювання та структурно — словотворча характеристика іменників при перекладі певних текстів з німецької мови українською.

Словотворення являє собою шлях розвитку словника, у якому головну роль грає зміна морфологічного складу вже існуючих в мові слів та лексичних основ. Такі зміни відбуваються не випадково: вони визначаються наявністю у мові особливих словотворчих моделей, тобто морфолого-семантичних типів слів, по аналогії з якими утворюються нові слова. Говорячи про те, що кожне поле німецького словотворення включає в себе однорідний шар словотвірних моделей, треба враховувати, що саме поле не є набір засобів та моделей. Під засобами мається на увазі сукупність будівельних елементів мови: корені, афікси, субафікси тощо. Модель — це відомий каркас, певна стійка структура, за якою різними засобами будуються слова тієї чи іншої мови. Це, образно говорячи, скелет

слова, що не дається безпосередньо, а немов би стоїть за словом. Словотворча модель — це стабільна структура, наділена узагальненим лексико — категоріальним значенням, а також здатна наповнюватися різноманітним лексичним матеріалом. З одного боку, кожне взяте окремо слово може відноситися до відповідної моделі. З іншого боку, словотворче моделювання в цілому характеризує всю систему лексики, один із типів її класифікації [6].

Словотворення представляє собою найбільш важливий шлях розвитку словника німецької мови, при цьому шлях що суттєво відрізняється від зміни значення слів, запозичення та звуконаслідування, тобто від інших шляхів розвитку та збагачення словникового складу. Що означає, що нове слово виникло шляхом словотворення? Це означає, що нове слово утворено на основі існуючих в мові слів та основ, шляхом зміни морфологічної структурних слів та основ, шляхом зміни. Це означає, що або змінився корінь слова (Flug - fliegen) або до кореня приєднався той чи інший словотворчий афікс (zufliegen, Flieger утворилося від кореня flieg-) або два слова об'єдналися в одну основу (Flughafen, утворилося від Flug + Hafen за допомогою об'єднання) утворено за допомогою об'єднання. Нарешті, слово, не змінюючи своєї словотворчої форми, може перейти в інший граматичний клас слів та отримати нове граматичне оформлення, тобто, в кінцевому рахунку [6]. В історії словотвору відомо немало робіт, в яких автори зверталися до змістового аспекту композит. Для даних робіт по словотвору характерне визначення семантики складних іменників шляхом виявлення узагальнених типів відносин між складовими частинами (конституентами). Наприклад, О.Бехагель та Г. Пауль пишуть, що перший конституент може виражати відношення місця, де знаходиться предмет, що визначається другим конституентом, (Dachlücke, Bergbahn), часове відношення, (Nachtlied, Sommeranzug)) відношення інструменту до дії, (Hammerschlag, Faustkampf) матеріалу до предмету, (Bleistift, Filzhut) та

інші подібні відношення. **Іменник (das Substantiv)** — це головна частина мови, що означає предмет. За способом творення іменники можуть бути **похідними, кореневими та складними. Кореневі іменники** — це іменники, що складаються із одного кореня. Зазвичай це односкладові іменники типу: die Kraft (сила), das Glas (скло), der Tag (день), der Strahl (промінь). Однак серед корневих іменників є і двоскладові, наприклад: der Abend, (вечір), das Fenster (вікно). **Похідними** іменниками називаються іменники, що складаються за допомогою *суфіксів та префіксів*, а також іменники що утворені від дієслів основ сильних і слабких дієслів із зміною чи без зміни кореневого голосного, наприклад: der Misserfolg невдача, die Lösung — розчин schließen – зачиняти, заключати, робити висновок der Schluss - кінець, заключення, висновок schlagen — вдарити, бити der Schlag — удар, бій **Складними іменниками** називаються іменники, що утворені від двох чи більше основ, наприклад: das Schlafzimmer, der Arbeitstag **Німецькі суфікси:** - er, - ling, -in, - ung, - heit, - keit – schaft, - ei, - chen,-lein, - tum **Запозичені суфікси:** - at, - ant,- ent, - eur, - ier, - ist, - or, - us, - ismus, - nom. - graph. - krat, - soph, - loge. - tion, - tät, - ik, - ie, - um, - at, - al, - phon, - gramm. **Префікси іменників:** - un, - miß, - erz, - ur, - ge.

das Gelände, das Gebirge, das Gerät, der Gehilfe, der Gefährte, die Urform, der Urmensch, der Lehrling, die Freundschaft, die Malerei, der Erznarr, die Mißernte.

За ступенем продуктивності субафікси мало чим відрізняються один від одного, хоча в цілому можна сказати, що полюс найбільшої продуктивності утворюють **субафікси:** - mann, - frau, - werk, - volk, - neu, - affen, - bomben. (der Bombenerfolg, die Affenjacke, der Neulehrer, der Hauptmann, die Milchfrau, das Laubwerk, das Weibervolk)

Субафіксація: -stoff, -zeug, -volk, -stück, -bild, -mann, -frau, -höchst, - groß, neu, außen, unter, neben. (Untergruppe, Nebensinn)

Субстантивація, тобто перехід у іменник, дуже часто

використовується у сучасній німецькій мові. При необхідності всі німецькі слова і навіть окремі літери, частини слів, словосполучення та речення можуть бути субстантивовані. При цьому словотворча модель даного типу не тільки потребує великої літери, а й морфологічні категорії і функції, властиві іменникам.

Das Schöne, das Blau, das Bleibende, das In -den April – schicken, das A, das Deutsche, die Kleine, der Reisende, das Du, das Seine, das Aber [7, с. 387].

Німецькі іменники можуть мати найрізноманітніші складові елементи. Крім складання іменників чи їх коренів зустрічаються складні терміни, що мають своїми компонентами прийменники, прислівники, прикметники, дієслова. **Прийменники:** die Aufrollung -

1) розкачування. розгортання

2) намотування.

3) накатка

die Nachfiltration - додаткова фільтрація (контрольна)

die Umlenkrolle - зворотній направляючий ролик

Прислівники:

der Kurzhobel - стругова установка

для коротких лав,

Langgewinde - довга різьба

die Mehrbelastung - надлишкове навантаження;

Nahfunkwellen pl - ультракороткі хвилі;

Прикметників:

Querfeder f - поперечна пружина

das Scharffeuer - гостре полум'я

Schwarzbirke die - береза пухнаста

das Weißblech - біла жерсть

Дієслів:

Fräsarbeit die - фрезерування

Schaukelofen das - конвейерна люлькова піч

Steichkarton der - крейдований картон Wendehaken der - відвідний крючок.

Як видно з перекладів, більшість з наведених українських еквівалентів є термінологічними словосполученнями. В утворенні термінів словоскладання в німецькій мові є найбільш розповсюдженим шляхом [5].

Fisch – und Fischabfallverwertungsanlage – установка для отримання жиру й виробництва рибної муки з риби й відходів переробки риби.

Kant – und Verschiebevorrichtung - маніпулятор, кантуючий пристрій (прокатного стану).

Leit - und Zugspindeldrehmaschine – токарний станок з ходовим гвинтом й ходовим валиком,(токарно- гвинторізний станок).

Das Verfahren Triebwerkstarten ist bei allen PT 6 ziemlich gleich, und als Freifahrturbine braucht der Anlaßvorgang wesentlich weniger Saftenergie aus der Batterie als bei den Einwellenturbinen [9].

В цьому реченні іменник Saftenergie використаний у переносному значенні. Зрозуміти його повний зміст можна лише на основі змісту всього речення і на основі знання системної організації термінології.

Спосіб запуску у всіх двигунів типу ПТ 6 приблизно однаковий, а турбіни з вільним валом споживають з запуском значно меншу потужність від батареї, ніж одновальні турбіни.

Zu den gemischten Flugtriebwerken gehören Kolbentriebwerke mit Abgasrückstoß und Propellerturbinen.

Певні труднощі викликає переклад наступних технічних складних термінів: Kolbentriebwerke mit Abgasrückstoß und Propellerturbinen.

В терміні **Abgasrückstoß** родовим поняттям є Rückstoß, що є еквівалентним українському поняттю реактивна сила; однак видовим обмеженням є компонент **Abgas** — **вихлопні гази**. Зіставляючи ці поняття, можна легко підібрати український еквівалент: реактивний вихлоп. Цей

шлях перекладу є єдиним тому, що в кожному з наявних словників даного терміну немає.

Висновок. Складні іменники зазвичай називають конкретний об'єкт дійсності в певній спеціальній області знань чи називає спеціальне поняття. Природно, що і цей об'єкт і поняття від мови не залежать, оскільки мовою не визначаються, а самою наукою чи сферою техніки. Саме ця обставина і дозволяє знаходити еквівалентні терміни. Такий підхід є функціональним, оскільки за функцією, що виконує об'єкт, визначає і відповідний термін.

Література

1. Смеречанський Р. І. Довідник з граматики німецької мови : Довідк. Вид. К.: Рад.. шк., 1989. 304 с.
2. Білоус О.М. Практична граMATика німецької мови // Навчальний посібник для студентів та учнів. Комукативні вправи та завдання – 2 видання, виправлене та доповнене. Вінниця : НОВА КНИГА, 2020. 334 с.
3. Бориско Н. Ф. Бизнес курс немецкого языка Словарь-справочник – 2 изд., испр. и дополн. Киев. «Логос», 1997 352 с.: ил. («Вас ждет успех»!).
4. Шнитке Г. А., Эрлих Э. Б. Грамматика немецкого языка. Киев: Випол, 1995. 224 с.
5. Латышев Л. К. Курс перевода с немецкого языка на русский. М.: Международные отношения, 1981. 274 с.
6. Троянская Е. С., Герман Б. Г. Практическая грамматика немецкой научной речи. М.: Издательство «Наука». 1974. 428 с.
7. Duden K. Das große Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Die 3. völlig bearbeitete und erweiterte Auflage der Buchausgabe in 10 Bänden. Mannheim: bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus A. G. 1999.
8. URL: <http://germany.org.ua/deutsch/html>

9. URL: <http://w.w.w.grammade.ru>

10. URL: [http:// w.w.w.deutschesprache.ru](http://w.w.w.deutschesprache.ru)